

המשבר בצבא היבשה

גרשון הכהן

מבוא

בתפיסת ההכרעה במלחמה, כפי שמוצגת ב"אסטרטגיית צה"ל", מודגש תפקידו המסורתי של התמרון: להיות ציר מרכזי בהשגתה של אותה ההכרעה. התמרון משולב, כמובן, כמתואר במסמך, במאמצי האש המערכתיים – בהובלת הכוח האווירי – אך מרגע שהופעל התמרון היבשתי במתאר המתקפה באופן ובהיגיון המפורטים במסמך, נראה שהוא ממשיך למלא את תפקידו המסורתי שאותו ראינו בעבר.

הפרק המוקדש להפעלת הכוח כולל, בין היתר, תיאור של המערכה להשגת ההכרעה. בין היתר מצוינים בו מרכיבי ההכרעה המרכזיים מול ארגונים לא־מדינתיים. אלה כוללים איום על השרידות השלטונית (באמצעות כיבוש או איום בכיבוש יעדים בעלי ערך אסטרטגי כמו מרכזי שלטון), פגיעה משמעותית במרכיבי איכות צבאיים והפחתה משמעותית של האמצעים שמאפשרים פגיעה אסטרטגית בישראל. בהתאם למורשת צה"ל מודגש במסמך האסטרטגיה שהפעלת הכוח היבשתי תתבסס על "הגישה התחבולנית. גישה זו מבוססת על מרכיבי פעולה התקפיים ממוקדים הפועלים על נקודות התורפה של האויב. זאת תוך ניצול יתרונות יחסיים בדגש על תנופה, קצב פעולה ויוזמה, אשר שילובם משיג הלם והפתעה".¹

במאמר הזה אני מציג כיצד שינויים שהתחוללו בתופעת המלחמה – במיוחד בהיגיון המלחמה שעיצב חזבאללה ואימץ גם חמאס – מעמידים מול מרכיבי התמרון היבשתי החזוי של צה"ל לא רק אתגר חדש בדפוס ההתנגשות בלחימה, אלא גם אתגר תפיסתי מערכתי. במידה רבה האויבים סביבנו – בצורת התארגנותם ובהיגיון פעולתם – יצרו מערכת צבאית מבוזרת והיברידית בעלת מקדמי חסינות ניכרים מול איום התמרון של צה"ל. נוכח צורות המערכה החדשות שעומן מוטל על התמרון היבשתי להתמודד נוצרה מציאות מערכתית חדשה: לא ניתן לאתר בקלות מרכזי כובד מערכתיים, וגם לא ניתן להוציא אל הפועל בקלות פעולה ממוקדת נגד מה שנחשב למרכזי כובד. לאור זאת

ייתכן שלא ניתן יהיה להשיג את הטלטלה ואת ההלם המערכתית המבוקשים בגישת התמרון המסורתית. בתנאים האלה נקלע מערך היבשה של צה"ל – בדומה למערכי היבשה בצבאות המובילים בעולם – למשבר תפיסתי שבא לידי ביטוי גם בשיקולים המעצבים את הפעלת הכוח וגם בדילמות היסוד בבניין הכוח.

מאפייני המשבר של צבא היבשה

לא רק בצה"ל, גם בצבא ארה"ב ובצבאותיהן של מדינות אחרות העסוקות בלחימה פעילה, שרויים כוחות היבשה במשבר. בימים הראשונים לכהונתו, לקראת גיבוש תוכניתו הרב-שנתית לבניין הכוח ("גדעון"), ביקר הרמטכ"ל, רב-אלוף גדי איזנקוט, במפקדת זרוע היבשה ושמע שם על "משבר היבשה". משם המשיך לביקור באימון של אחת האוגדות ובחן האם קיימת בקרב הלוחמים תחושה כזאת. התשובה – כמצופה מכוחות בדרג השדה – הייתה שלילית. ואכן בדרגי השדה של צה"ל אין תחושת משבר. לחיילים מסורים ולגייסות שרוחם איתנה לא קל לספר על משבר. ובכל זאת, לטענתי, צבא היבשה של צה"ל מצוי במשבר.

אפשר לסמן שתי מדרגות בהתהוותו של משבר מהסוג הנידון כאן. במדרגה הראשונה מתהווים תנאי התחלה להיווצרותו של מצב משברי, חלקם עדין סמויים מן העין וניתנים להכחשה. במקרים כאלה נדרשת חקירה ביקורתית מפרשת ומדוקדקת כדי להביא את המשבר להכרה ולהמשגה. במדרגה השנייה שרויה המערכת הכוללת, בתנאים הפיזיים והתפיסתיים, בקריסה גלויה. במצב הזה אין מחלוקת על עצם קיומו של השבר ואולי אף על עוצמתו. בהתייחסות הנוכחית למשבר של צבא היבשה נראה שהתופעה מצויה במדרגה הראשונה – מה שמאפשר עדיין מרחב משמעותי לבירור, להמשגה ובמיוחד לפעולה לצורך היחלצות מהמשבר.

לעיתים דווקא אויבינו, באופן שבו הם מעריכים את מצבנו, יכולים לשקף מגמת משבר. כך לדוגמה, הנה מה שאמר בשאר אל-אסד על צה"ל בראיון ל"אל-ספיר" ב-25 במרס 2009:

"מדינת ישראל הופכת לחזקה יותר מבחינה צבאית ככל שעובר הזמן... יש לה יותר יכולת הרס, אך פחות יכולת לבצע את המטרות הצבאיות ולכן גם פחות יכולת להשיג את המטרות המדיניות. לכן היא עוברת מכישלון לכישלון... היום כבר אין מערכה של ישראל באדמות האחרים. זה עיקרון אסטרטגי. היום המערכה של ישראל היא בפנים. כך שהמפה השתנתה. ישראל לא יודעת כיצד להתמודד עם המפה הזאת."

לצבאות נאט"ו, כמו גם לצבא רוסיה, שלחמו בעשורים האחרונים באפגניסטן, בעיראק ובסוריה, המשבר בצבא היבשה הוא עניין גלוי ונידון גם בפומבי ובהרחבה. לוטננט-ג'נרל

דניאל בולגר, שפיקד על כוחות נאט"ו באפגניסטן, העיד בריאיון ב-10 בנובמבר 2014 ב"ניו-יורק טיימס":

"כשלנו בהבנת היריב – רשת גרילה משוכללת, משולבת במארג של אוכלוסייה לוחמנית, חשדנית מטבעה... כוחנו הצבאי נבנה למערכות קונוונציונליות, מוכוונות הכרעה מהירה, ולא ללוחמה ממושכת, שאינה מוגדרת נכון, נגד חתרנות. הכנו את עצמנו ל'סופה במדבר' ולא לווייטנאם. בתפקיד המצביא כשלתי לחלוטין בבניין הכוח ובהכנתו"².

המשבר המדובר נובע משאלת התכלית של כיבוש שטח באמצעות תמרון יבשתי, וליתר דיוק: מהקושי לממש את הישגי הכיבוש בהתאם לתכלית אסטרטגית כוללת. צבאות לוחמים למדו שחדירה לשטח עוין ואף כיבושו כבר אינם מספיקים כדי לממש את התכלית האסטרטגית. השהייה במרחב הכבוש לאורך זמן – בציפייה שזו תאפשר להשלים את השגת המטרה – חושפת את כוחות היבשה לפגיעה של לוחמת הגרילה עד כדי אובדן התוחלת שבהמשך שהייתם הגלויה במרחב. גם בצה"ל זו הייתה חוויית הלחימה העיקרית בדרום לבנון, עד לנסיגה במאי 2000.

מה השתנה בעשור האחרון?

מאז נסיגת צה"ל מלבנון התחוללו שינויים מהותיים בתפיסת הלחימה של חזבאללה ובדפוסי היערכותו, ואלה השפיעו גם על חמאס בעזה. בשני הארגונים האלה נבנה ונפרס במלוא המרחב שבשליטתם מערך צבאי בעל שתי מגמות מערכתיות: המגמה הראשונה כוללת את מערך האש הרקטית, הפרוס במסה גדולה המאיימת על עורף ישראל; המגמה השנייה כוללת מערכי הגנה צפופים, רוויים באמצעי לחימה יעילים, הפרוסים על בסיס הכפרים והערבים. אלה ערוכים כדי להגן על נכסיו של מערך האש וכדי לגבות מחיר גבוה מכוח התמרון של צה"ל שייאלץ לחדור למרחב כדי למנוע את האש הרקטית. באמצעות ההיגיון המערכתי הזה הוצב אתגר תפיסתי לשיטת הלחימה ההתקפית של צה"ל.

כתוצאה מפריסת מערכי האש הרקטית במלוא המרחב עד לעומקו עלול התמרון היבשתי של צה"ל להיקלע לאי-רלוונטיות. עם התמשכות המלחמה יידרשו הקברניטים הישראליים להסביר במה הועיל המהלך לכיבוש דרום לבנון, גם אם יצליח במלואו, אם האש הרקטית של האויב ממשיכה לתקוף באופן משמעותי את תל-אביב. באמצעות שימורה של רציפות התקיפה הרקטית ממערכים הפרוסים ביתר השטח – בצפון לבנון ובבקעת הלבנון – טמון מבחינת האויב פוטנציאל לסיום המערכה בסוג של שוויון. הבעיה מתעצמת נוכח השאיפה של ישראל לסיים את המערכה בניצחון ברור ובזמן קצר. הבעיה קיימת במתכונת דומה גם כשבוחנים את התכלית לפעולת תמרון יבשתי

ברצועת עזה. היערכות כזאת של האויב, בשתי החזיתות, היא שעומדת ביסוד הגיבוש של "אסטרטגיית צה"ל" בקיץ 2015.

המשבר הנידון כאן הוא בראש ובראשונה תפיסתי במהותו, וספק אם "אסטרטגיית צה"ל" נותנת לו מענה ראוי באמצעות העקרונות הכלולים בה לבניין הכוח היבשתי ולהפעלתו. כה חמור הוא המשבר, עד כי מתעורר ספק בנוגע לרלוונטיות של צבא היבשה במתכונתו המוכרת זה זמן רב. הספק בא לידי ביטוי בשלושה ממדים:

1. **זמן ומרחב:** המוכנות והזמינות של הכוחות לפעולה אפקטיבית ביבשה אינן מתאימות כיום לקצב המהיר של ההתפתחויות האסטרטגיות. בכל הצבאות הקונוונציונליים – גם בצה"ל – יש צורך במערכת לוגיסטית מורכבת מאוד, שכוללת שינוע, היערכות והתארגנות, כדי להביא את הכוחות למרחב הפעולה במוכנות מספקת. כל אלה מחייבים זמן רב – לפחות כמה יממות.

2. **פוטנציאל הסיכון לקברניטים:** בצומתי החלטה, בסבך של אי־ודאות אסטרטגית, מבקשים מנהיגים להימנע ככל הניתן מהחלטה הכרוכה בהרפתקה בלתי נשלטת שעלולה לייצר נפגעים רבים. בהפעלת הכוח היבשתי במלוא עוצמתו טמון פוטנציאל להתהוות שעל פי טבעה יוצאת משליטה.

3. **רלוונטיות תרבותית-חברתית:** אף שכוחות היבשה מפעילים כיום אמצעים רבים שהם בחזית ההיי־טק, הלחימה ביבשה ממשיכה מטבעה לשאת אופי הנטוע בימי העידן התעשייתי. זוהי פעילות במסה גדולה הכרוכה בחיכוך פיזי הן עם תוואי הקרקע והן עם אויב. במילים אחרות: שדה הקרב היבשתי נותר במידה רבה בעל מאפיינים לו־טקיים מובהקים. לחברה המצויה זה מכבר בעידן ההיי־טק והמידע האינטרנטי לא קל להישען על כוח שהוא במהותו מסורתי ושייך לעולם הישן. בשלושת ממדי הקושי האלה נוטים קברניטים – בעולם כולו ובכלל זה בישראל – להעדיף שיטות ואמצעים אחרים לפעולה. ההעדפה הזאת מעצימה את שאלת הרלוונטיות של הכוח היבשתי המסורתי. כך, למשל, לאחר אירועי 11 בספטמבר 2001 דרש הנשיא בוש מצבאו לצאת מיד לפעולה משמעותית באפגניסטן. בעקבות הדרישה הזאת נקלעה המערכת הצבאית האמריקאית למצוקה בגלל היעדר רלוונטיות: רמטכ"ל צבא ארצות־הברית הגיש תוכנית לפעולה במתכונת מסורתית, שהייתה כרוכה בתשעה חודשים של הכנה לוגיסטית לשינוע של הכוחות ושל כלל המערכת התומכת.

היה זה הסי־איי־אי – באורח חשיבתו היצירתי והחתרני יותר – שהציע תוכנית פעולה אחרת שענתה על דרישת הנשיא לפעולה מיידית. במסגרת הזאת הופעלו כ־12 צוותים של כוחות מיוחדים שהסתייעו בכוחות המקומיים. בתנועתם במרחב בחסות ברוני מלחמה מקומיים הצליחו אלה, מדי יום, לאתר ריכוזי טליבאן, לכוון לעברם אש ממטוסים – שהגיעו מבסיסים רחוקים, בין היתר מבסיסים בארצות־הברית – ובתוך כמה שבועות השיגו הישג משמעותי. מלכתחילה קבע הנשיא בוש

שלפעולה באפגניסטן – בניגוד למערכה בקוסובו – יידרשו גם כוחות על הקרקע, מה שהאמריקאים מכנים "Boots on the ground". ההחלטה שהכוחות על הקרקע יהיו צוותים של כוחות מיוחדים חיזקה עוד יותר את התהיות בנוגע לרלוונטיות של הכוח היבשתי המסורתי.

בנסיבות של פרשת דרכים אסטרטגית מציע הכוח האווירי לקברניט הצעה רבת קסם. בראש ובראשונה, זהו הכוח היחיד העומד לרשותו בזמינות מיידית לפעולה. יתר על כן, ההחלטה להפעילו אינה כרוכה בהכרח – כך נראה – בהובלת העם למלחמה. המטוסים ימריאו מבסיסיהם, הם ממילא שם, אין סצנות פרידה של אבות ושל בנים הנשלחים לאי שם, ומי יודע מתי ישובו. מעל לכול, מופעל על הקברניט קסם הפיתוי הטמון, כביכול, בקבלת החלטה שעל פניה אינה נראית כאירוע אל-חזור. הרי הפעלת הכוח האווירי יכולה בעצם טבעה להיעצר מיד, בכל רגע שיתבקש, בלי שתהיה כרוכה במבצעים של ניתוק מגע ושל נסיגת כוחות קרקעיים תחת אש אויב.

עד כאן הכול נפלא, אלא שהאויב אינו משתף פעולה. נוכח ההכרה באפקטיביות של האש האווירית, במיוחד בעידן הנשק המונחה המדויק, עבר האויב בשיטתיות הולכת ומשתכללת להיערכות במגמת היעלמות, הסתתרות ושרידות, בשימוש מערכת רב-ממדי במרחבים הבנויים ובמרחב התת-קרקעי. בשל כך עולה הדרישה המחודשת לנוכחות הפיזית בקרקע. מתוך הכרת המורכבות והסרבול הלוגיסטי הכרוכים בהפעלת הכוח היבשתי המסורתי הובאה בעשור האחרון בשורת ההפעלה של הכוחות המיוחדים. בשעה שקוצץ תקציבן של כל הזרועות בצבא ארה"ב, הועברו תקציבים לפיתוח הכוחות המיוחדים ולמפקדת הכוחות המיוחדים, המונה כיום כ-60 אלף איש. גם בישראל פותחה ושוכללה בשורת הלחימה האחרת על ידי הוגים צבאיים כמו חיים אסא וידידיה יערי בכתיבתם על הלחימה המבוזרת.³

כאשר הפיתוי להפעיל בעיקר כוח אווירי בתוספת כוחות מיוחדים קטנים ממשיך להלך קסם על מקבלי ההחלטות ולהיות ההיגיון הדומיננטי להפעלת הכוח, חייב צבא היבשה להיערך כך שיוכל להישאר רלוונטי. בשלב הראשון ראוי להגדיר את המצב החדש המתהווה בזירות הלחימה היבשתיות. אלה הם – בתמצית – מאפייניו של המצב החדש: הכוח האווירי, שהיה אמור להושיע, ממשיך להיות דומיננטי, אך כשלעצמו, ללא פעולה קרקעית, אינו מספיק כדי לעצור את האיום הרקטי על העורף של ישראל. הכוחות המיוחדים, עם כל חשיבותם, אינם מספיקים כדי להוציא אויב כמו חזבאללה או חמאס משיווי משקלו האופרטיבי. בתנאים האלה סביר להניח שתידרש גם לחימה קרקעית בעוצמה רבה במרחב הפעולה. זהו הרקע לתפיסה אחרת של ייעוד כוחות היבשה.

נדרש בירור מחודש של תכלית התמרון

במורשת צה"ל מאז תש"ח היה התמרון יסוד מרכזי בתפיסה המבצעית. בספרו "ביטחון לאומי – מעטים מול רבים" כתב אלוף ישראל טל כי "גישת התמרון היא גישת מדינת ישראל וצה"ל בשל היותו קטן מאויביו ובשל רגישות ישראל להתמשכות המלחמה".⁴ בתורת הלחימה הבסיסית של צה"ל נכתב:

"התמרון הוא האמצעי העיקרי להשגת הכרעה. הגישה זהה במהותה לתפיסה התחבולנית... המאפיינים העיקריים הם: תנופה וקצב, אשר בשילובם מביאים להלם ולהפתעה אצל האויב".⁵

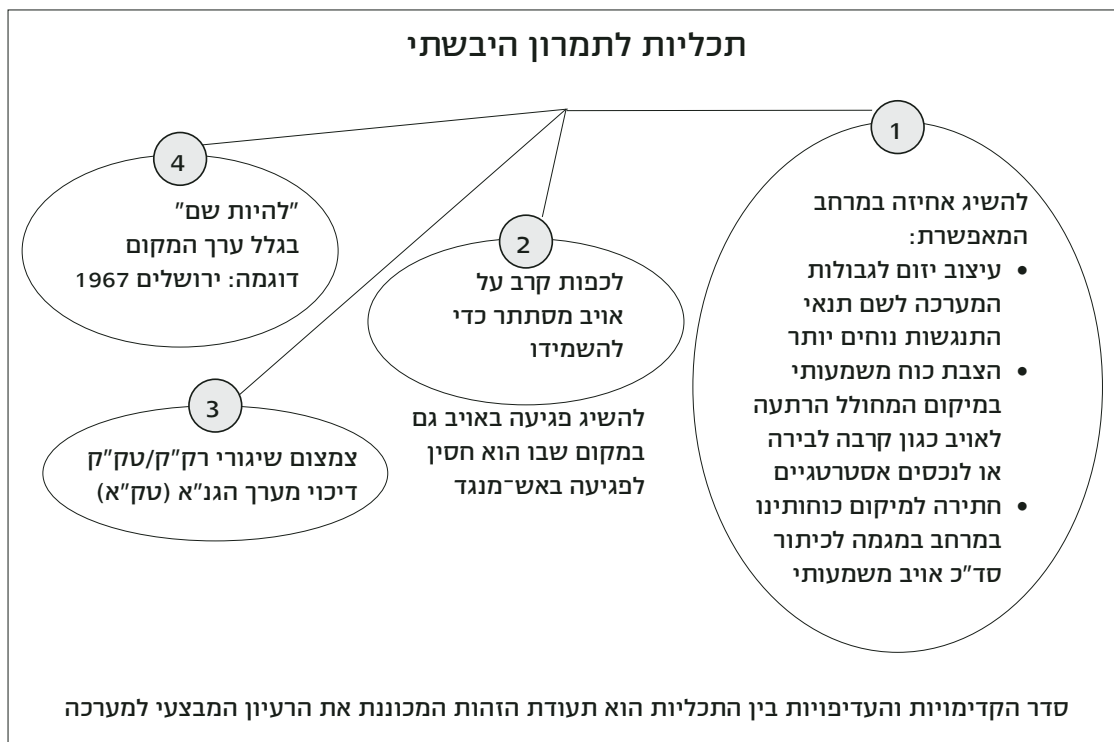
מהות הגישה הזאת היא הפעלת כוח ממוקדת לעבר מרכזי הכובד של האויב – אם אפשר לעבר נקודות התורפה שלו – כדי להשיג הכרעה מהירה שמשמעותה להימנע, עד כמה שאפשר, מהיקלעות למלחמת שחיקה מתמשכת. ב"אסטרטגיית צה"ל" מודגשת גם חיוניות התחבולה לצד הדגשתה של מרכזיות מאמץ התמרון: "הגישה המרכזית בצה"ל להשגת הכרעה, היא הגישה התחבולנית".⁶

אלא שההיערכות היצירתית של חזבאללה ושל חמאס – שבה באה לידי ביטוי תודעת נחיתותם אל מול תחומי העליונות של צה"ל באש מהאוויר ובכושר התמרון המשוריין – הציבה שני אתגרים משמעותיים אל מול תכלית התמרון של צה"ל:

1. האויב מיקם מערכי אש משמעותיים במלוא המרחב, מקו הגבול ועד עומק מערכיו. נוצרה בכך יתירות מערכתית המאפשרת גם לחמאס ועוד יותר לחזבאללה לשמר כושר פעולה רצוף גם במצב שבו חודר צה"ל לחלק מהשטח שממנו מפעיל האויב את האש שלו.

2. בשל התארגנותם ללחימה מבוזרת, הבאה לידי ביטוי בצורה שבה מאורגנים המערכים ובהיגיון של מערכת הפיקוד והשליטה, מתקשה צה"ל לממש את הגיון התמרון המסורתי, המכוון לעבר מרכזי הכובד.

מדובר בשינוי מהותי, מהסוג הכרוך בפריצה אל הגיון מלחמה חדש, אשר מעניק, כביכול, לחמאס ולחזבאללה מעין חסינות מפני האיום של אובדן שיווי המשקל, העלול – מבחינתם – להתרחש נוכח תמרון של צה"ל. גם אם מדובר בחסינות מדומה בלבד, גיבוש התחבולה המערכתית הצה"לית הופך לקשה יותר ולמורכב יותר למימוש מאשר בעבר. לכן אין זה מפליא שצה"ל מתחבט שוב ושוב בסוגיית התמרון ומקדיש מאמץ רב לחיפוש אחר מהלך תמרון חד ומהיר שיצליח להוציא את האויב משיווי משקל ולהשיג ניצחון מובהק בזמן קצר. נוכח צורת ההתארגנות של מערכי חזבאללה וחמאס ולאור הגיונה קיימות כיום – בניגוד לעבר – יותר מתכלית אחת מרכזית אפשרית למאמצי התמרון. באופן כללי ניתן להצביע על ארבע תכליות אפשריות לתמרון.

ארבע התכליות לתמרון היבשתי

1. **עיצוב המרחב להשגת הכרעה.** התכלית הזאת של התמרון היבשתי – שבאה לידי ביטוי, למשל, בשדות הקרב של מלחמת העולם השנייה, בלחימת צה"ל ב-1967 וב-1973 ובמלחמת המפרץ הראשונה – היא לבתר או לכתר מערכים של האויב ובתוך כך להגיע למרכזי הכובד שלו ולנקודות ההכרעה, להוציא אותו משיווי משקלו ולהכריעו.
2. **כפיית קרב השמדה על כוח האויב בשטחו.** בתמרון מהסוג הזה נבחר יעד מסוים של האויב, ואליו מכוונים מאמץ התקפי ממוקד כדי לכפות עליו קרב, להכריעו ולהשמידו. קרב כזה מיועד להשיג עליונות טקטית מוחצת, שעשויה להיות לה השפעה אסטרטגית.
3. **חדירה לשטח האויב כדי לדכא ירי רקטות קרקע-קרקע.** בשל מגבלות האש האווירית במאמציה לדכא את מערכי הרקטות – במיוחד במקומות שבהם מוגנו המערכים האלה באופן יעיל, למשל במנהרות – נאלץ הכוח המתמרון לחדור לשטח האויב כדי להגן על תושבי המדינה מפני המשך הירי של הרקטות.
4. **לתמרון כדי לכבוש.** זוהי התכלית הבסיסית ביותר המוכרת מראשית ימי המלחמה. ממלכות ומדינות יצאו למלחמות כדי להגדיל את נכסיהן הטריטוריאליים ולהגדיל את כוחן ואת השפעתן. לפעמים מטרת הכיבוש היא להשתלט על שטחים בעלי ערך

רגשי לכובשים, כמו כיבוש ירושלים במלחמת ששת הימים. כך, למשל, התבטא שר הביטחון משה דיין בהרצאה לסטודנטים, בימים שלאחר מלחמת ששת הימים:

"אילו ירדן לא הייתה נכנסת למלחמה, לא היינו נכנסים למלחמה, למרות כל הגעגועים ההיסטוריים לירושלים. אבל לאחר שירדן נכנסה למלחמה, אי־אפשר לומר שהמניעים הישראליים לא כללו גם את ירושלים. לא הפטוונים של הירדנים היו הסיבה שבגללה נכנסנו לקרב בירושלים".⁷

את הכוח יש לבנות כך שניתן יהיה להפעילו לכל אחת מהתכליות האפשריות וכן לשילוב של תכליות. משקבע הדרג המדיני את תכלית הפעולה – מחויב הצבא לגבש תוכנית מבצעית רלוונטית להקשר החד־פעמי והייחודי.

משמעויות והמלצות

סוגיית התכלית לפעולת הכוח היבשתי המתמרן הפכה להיות מרכזית ומורכבת. ניתן להיווכח עד כמה הדברים השתנו בתחום הזה מתוך קריאה ביקורתית פשוטה של הגדרת היסוד למתקפה בתורת הלחימה הבסיסית של צה"ל:

"המתקפה חותרת לשינוי בכפייה של המציאות הפוליטית־אסטרטגית הקיימת **באמצעות החלת הריבונות** של המדינה הכובשת על השטח הנכבש".⁸

ברור כי במתאר האסטרטגי הנוכחי, לאור מורכבותן ומספרן הרב של התכליות האפשריות לתמרון, הופכת המתקפה – מהבחינה הרעיונית והמושגית – לתלוית הקשר. למשל, התכלית של כיבוש מחנה הפליטים ג'נין במבצע "חומת מגן" הייתה להשמיד את האויב שנערך שם ולא עצם כיבוש המקום. אילו היה המחנה נכבש כמעט ללא קרב, והאויב היה נמלט על נפשו, לא הייתה מושגת התכלית. בכיבוש ירושלים ב-1967, לעומת זאת, אילו היה האויב נסוג ללא קרב, והעיר הייתה נכבשת ללא מחיר כבד, ההישג היה מושלם. ומאחר שלהתקפה יכולות להיות תכליות רבות, ברור שבניין הכוח אינו יכול להתבסס על מצפן אחד בלבד.

על פסל האורקל בדלפי היה חרוט הציווי: "דע את עצמך". האויבים בסביבתנו מגוונים בהגיונותיהם ובצורות פעולתם. מאז פריצת הדרך התפיסתית של נשיא מצרים סאדאת בעיצוב רעיון המלחמה באוקטובר 1973 מתגלה אצל אויבינו מודעות גוברת לצורך להסתגל לתנאי הסביבה מתוך הכרת מגבלותיהם מול העליונות של צה"ל. במקביל מפגינים אויבינו מאמץ שיטתי להפוך את מגבלותיהם ואת נחיתותם למקור של עוצמה ושל יתרון. בכל זירה מפתח האויב דפוס פעולה מקומי ייחודי.

היכולות הגנריות הסטנדרטיות של צה"ל בכוחות היבשה, שהיו בעבר אמות מידה לכשירותו של צבא מודרני, כבר אינן מספיקות למציאות שבה מעבר מזירה לזירה כרוך בצורך לעבור מצורת פעולה אחת לצורת פעולה אחרת. לפיכך גם בתחום של כשירויות היסוד נדרש כיום תמהיל רחב של יכולות שיאפשר להתאים דרך פעולה ייחודית לכל התרחשות מערכתית.

על הרקע הזה יידרש צה"ל בעתיד לכמה כשירויות יסוד. אלה העיקריות שבהן: לחימה באזור בנוי רווי באוכלוסייה; שהייה במרחבים מאוימים המחייבים הישענות על מיגון מוגבר – כמו זה שמעניק רק"ם כבד (נמר ומרכבה) המצויד בהגנה ייחודית מפני מטענים ונשק נ"ט לסוגיו; לחימה במרחב התת-קרקעי, ובכלל זה יכולת בסיסית לגלות מערכים תת-קרקעיים; הפעלת מסות גדולות של חי"ר לטיהור מרחבים; חיבור רשתי למודיעין נקודתי בזמן אמת; הפעלה של כוחות הנדסה כדי להתגבר על זירות מטענים ועל מערכות מכשול מורכבות; מתן סיוע אווירי, ימי ולוגיסטי צמוד לכוחות הלוחמים. כשירות בסיסית חיונית נוספת היא חיבור של כל הכוחות – ביבשה, בים ובאוויר – לרשת משותפת של שליטה ובקרה.

סיכום

מתודעת משבר יכולה לצמוח תועלת. המצאות גדולות ופריצות דרך במדע, בטכנולוגיה וביצירה התרבותית נוצרו במקרים רבים בתנאים של מצוקה משברית. להכרה של צבא היבשה במגבלותיו בעידן החדש יש חשיבות רבה בגלל שלוש סיבות מרכזיות:

1. היא מאפשרת התמקדות נכונה בבניין הכוח.
2. היא מחדדת את המודעות לתחומים שכוחות היבשה יכולים לתת להם מענה נאות.
3. היא מחדדת את המודעות לבעיות שבעת הזאת אין להן מענה זמין ומאפשרת להתחשב בהן בתכנון המבצעי.

על אף שאנחנו מצויים בעידן הסייבר והטכנולוגיה העילית, תמשיך הלחימה ביבשה להתבסס בעתיד הנראה לעין בעיקר על חיכוך פיזי ישיר בסביבה של אמצעי לחימה ושל תנאי קיום הנמצאים עדיין בעידן הלו־טק וממשיכים לדרוש מהלוחם חוסן גופני ונפשי. המצב דומה למצבה של חברת קודאק הנדרשת להמשיך לייצר ולפתח מצלמות פילם גם בעידן המצלמות הדיגיטליות. ההסבר לכך הוא שלטכניקת הצילום הישנה יש סגולות מיוחדות שבתחומי צילום מסוימים עדיין אין לה תחליף. למרות השאיפה לבסס עליונות טקטית ומערכתית על טכנולוגיות מתקדמות עדיין לא ניתן לוותר על נוכחות צבאית מסיבית ואפקטיבית ביבשה.

הערות

1. **אסטרטגיית צה"ל**, עמ' 15, ראו נספח בספר זה. <http://goo.gl/fGpGiu>
2. Daniel P. Bolger, "The Truth About the Wars," *The New York Times*, November 10 2014, <http://goo.gl/odHdxX>
3. חיים אסא וידידיה יערי, **ללחום אחרת – תפיסת הלחימה החדשה**, ידיעות אחרונות, תל אביב, 2014.
4. ישראל טל, **ביטחון לאומי – מעטים מול רבים**, דביר, תל-אביב, 1996, עמ' 82–83.
5. אמ"ץ-תוה"ד, **תורה בסיסית – מבצעים**, עמ' 70.
6. **אסטרטגיית צה"ל**, עמ' 15.
7. **שישה ימים ביוני**, עלמה הפקות, <https://goo.gl/acpS2C>
8. **תורה בסיסית – מבצעים**, עמ' 205.